

Katkaise väkivalta

Lähisuhde- ja perheväkivaltarikoksesta epäillyn ohjaaminen esitutkinnasta väkivaltaa katkaisevaan palveluun

Salla Hyvärinen
Jari Hautamäki

Ohjaus 10/2013

Salla Hyvärinen & Jari Hautamäki

Katkaise väkivalta

Lähisuhde- ja perheväkivaltarikoksesta
epäillyn ohjaaminen esitutkinnasta
väkivaltaa katkaisevaan palveluun

TERVEYDEN JA
HYVINVOINNIN LAITOS

© Kirjoittajat ja Terveiden ja hyvinvoinnin laitos

Taitto: Raili Silius

ISBN 978-952-245-923-7 (painettu)

ISBN 978-952-245-922-0 (verkkojulkaisu)

ISSN 2323-4172 (verkkojulkaisu)

<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-245-922-0>

Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy
Tampere 2013

Esipuhe

Tämän oppaan tavoitteena on kannustaa poliisia ja väkivallan katkaisuohjelmien työntekijöitä yhteistyöhön, jotta väkivallan tekijä saataisiin mahdollisimman varhaisessa vaiheessa tuen piiriin. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos on yhteistyössä Lyömätön Linja Espoossa ry:n kanssa toimeenpannut valtakunnallisen kehittämishankkeen *Lähisuhde- ja perheväkivaltarikoksesta epäillyn ohjaaminen esitutkinnasta väkivaltaa katkaiseviin palveluihin*.

Kehittämishanke on osa poikkihallinnollisen Naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämisen -ohjelman toimeenpanoa. Ohjelman yhtenä tavoitteena on ehkäistä väkivallan uusiutumista. Väkivallan katkaisuun tähtäävien ohjelmien kehittäminen on olennainen osa väkivallan uusiutumista ehkäisemistä. Ohjelman kirjauksen mukaisesti ”kehitetään valtakunnallisesti koordinoituja yhteistyömalleja, joiden avulla poliisi välittää epäillyille tietoa ohjelmista ja ohjaa esimerkiksi ”Espoon mallin” mukaisesti parisuhdeväkivallan tekijöitä väkivallan katkaisuohjelmiin” (Sosiaali- ja terveysministeriö 2010, 60). Kehittämishankkeen pohjana on käytetty Espoossa Lyömättömän Linjan, poliisin ja syyttäjäsaston vuonna 2001 kehittämää Perheväkivalta Rikosprosessissa -yhteistyömallia (PRYM).

Kehittämishankkeen yhteydessä on tuotettu käsillä oleva opas sekä koulutettu poliisin ja väkivallan katkaisuohjelmien työntekijöitä usealla paikkakunnalla. Hankkeen koordinoinnista on vastannut Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Hankkeen ohjausryhmässä ovat olleet projektikoordinaattori Laura Lappinen ja kehittämisspäälikkö Minna Piispa Terveiden ja hyvinvoinnin laitokselta, Heidi Kankainen Sisäasiainministeriön poliisiosastolta, Vesa Tikkala Poliisihallituksesta, Timo Knuutti Länsi-Uudenmaan poliisilaitokselta sekä Salla Hyvärinen ja Jari Hautamäki Lyömätön Linja Espoossa ry:stä. Käytännön toteutuksesta ovat vastanneet kolme viimeksi mainittua.

Minna Piispa

Kehittämisspäälikkö

Lapset, nuoret ja perheet osasto

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos

Sisällys

1	Johdanto	.6
2	Epäilyn ohjaaminen väkivaltaa katkaiseviin palveluihin – periaatteita ja käytäntöjä.	.8
	Sovittelun rajaaminen	8
	Työntekijän ilmoitusvelvollisuus eri tilanteissa	9
3	Poliisin tehtävät esitutkinnassa	.11
	Motivointi ja häpeän käsittely	11
	Yhteystietojen toimittaminen ja kirjaaminen	12
	Uhrin kuuleminen	13
4	Työskentely väkivaltaa katkaisevassa palvelussa	.14
	Asiakastyön aloitus ja yhteistyötahojen selvittäminen	16
	Uhrin turvallisuuden huomioiminen	18
	Asiakkaan tarinan kuuleminen ja keskustelu	21
	Väkivallan kartoitus ja turvallisuuden arviointi	22
	Keskustelu väkivallan seurauksista	23
	Väkivallattomuustaitojen kehittäminen	23
	Arviointi- ja seurantatapaamisesta sekä jatkotyöskentelystä sopiminen	24
5	Poliisin ja väkivaltaa katkaisevan palvelun yhteistyön ylläpitäminen ja arviointi.	.25
	Lähteet	27
	Liite 1. Asiakkaan tiedot ja lupa yhteistyöhön	28
	Liite 2. Palveluohjaus kirje	30
	Liite 3. Väkivallan katkaisu -ohjelma Espoon Lyömättömässä Linjassa	31

1 Johdanto

Suomessa ei ole lainsäädäntöä, joka velvoittaisi väkivallan tekijää osallistumaan väkivaltaa katkaisevaan palveluun. Vain pieni osa perheessään väkivaltaa käyttävistä henkilöistä hakee apua.

Tässä oppaassa kuvataan yhteistyömalli, jossa poliisi ohjaa lähisuhde- ja perheväkivaltarikoksesta epäillyn henkilön väkivaltaa katkaisevaan palveluun esitutkintaan liittyvässä kuulustelussa. Yhteistyömallin taustalla on eri tahojen huoli siitä, ettei rikosoikeudelliseen vastuuseen saattaminen riitä katkaisemaan väkivaltaa tehokkaasti.

Käytännön työssä väkivallan tekijöiden puutteellinen ohjautuminen väkivaltaa katkaiseviin ohjelmiin on huomattu valtakunnallisesti muun muassa MARAK-hankkeessa. Moniammatillisen riskinarvioinnin kokous (MARAK) -menetelmällä pyritään auttamaan vakavan parisuhdeväkivallan uhan alla eläviä ja väkivaltaa kokevia henkilöitä (katso raportti menetelmän kokeilusta: <http://www.thl.fi/thl-client/pdfs/8ed97595-de71-48a7-8746-4e4d1b7e43d6>). Tässä oppaassa esiteltyä toimintatapaa voidaan toteuttaa MARAK-menetelmän rinnalla.

Länsi-Uudenmaan poliisilaitoksen Espoon pääpoliisiasema ja Lyömätön Linja Espoossa ry käynnistivät vuonna 2001 yhteistyön, jonka tuloksena syntyi Perheväkivalta rikosprosessissa -yhteistyömalli (PRYM) (Hautamäki ym. 2003, Saarinen 2004 ja Keisala 2006). Mallin kehittivät Jari Hautamäki ja J-P Salonen Lyömätön Linja Espoosta, rikoskomisario Jukka Kaski ja ylikonstaapeli Timo Knuutti Espoon poliisin väkivaltarikosyksiköstä, ylikonstaapeli Jouni Räsänen Espoon poliisin hälytystoimistosta ja johtava kihlakunnansyyttäjä Heikki Poukka Espoon kihlakunnan syyttäjäosastolta. Lyömätön Linja Espoossa ry:n Väkivallan katkaisu -ohjelma ja Perheväkivalta rikosprosessissa -yhteistyömalli (PRYM) ovat sisäasiainministeriön sisäisen turvallisuuden ohjelman suosittelemia hyviä käytäntöjä (Sisäasiainministeriö 2013, 76–85).

Mallia on nyt jatkokehitetty osana Naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämisen ohjelmaa. Poliisin ja väkivaltaa katkaisevien palvelujen välisen yhteistyön lisäksi oppaassa kuvataan lyhyesti myös väkivaltaa katkaisevan työn sisältö. Kuvaus perustuu Espoon Lyömättömän Linjan Väkivallan katkaisu-ohjelmaan, mutta sitä on muokattu siten, että sisältöä voidaan soveltaa erilaisissa toimintaympäristöissä paikkakunta-kohtaiset erot huomioiden.

Tässä oppaassa puhutaan lähisuhde- ja perheväkivallasta. Perheväkivalta kuvaa ydinperheen jäsenen kohdistuvaa väkivaltaa. Lähisuhdeväkivalta kuvaa laajemmin läheisiin henkilöihin kohdistuvaa väkivaltaa, kuten entiseen avo- tai aviopuolisoon tai seurustelukumppaniin kohdistuvaa väkivaltaa, lapsipuoliin, sisaruspuoliin, ydinperheen ulkopuolella asuviin vanhempiin ja muihin sukulaisiin sekä ystäviin ja tuttaviiin kohdistuvaa väkivaltaa. Parisuhdeväkivalta sisältyy perheväkivallan käsitteeseen. Parisuhdeväkivallassa suhteen toinen osapuoli on väkivallan käyttäjä ja toinen sen kohde. (Säävälä ym. 2006, 14.) Parisuhdeväkivalta voi olla myös molemminpuolista, jolloin molemmat osapuolet ovat sekä asianomistajia (uhreja) että epäiltyjä (tekijöitä).

Aiheesta enemmän:

Rikksentorjuntaneuvosto: Väkivallan vähentäminen.

<http://www.vakivalta.rikksentorjunta.fi/fi/index.html>

Sisäsiainministeriö: Sisäisen turvallisuuden ohjelma.

http://www.intermin.fi/sisainturvallisuus/ohjelmat/ohjelmat_2011-2015

Sosiaali- ja terveystministeriö: Lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäiseminen.

http://www.stm.fi/hyvinvointi/vakivallan_ja_rikosten_ehkaisy/vakivalta

Terveysten ja hyvinvoinnin laitos: Lähisuhde- ja perheväkivalta.

http://www.thl.fi/fi_FI/web/fi/aiheet/tapaturmat_ja_vakivalta#Lahisuhde_perhevakivalta

2 Epäillyn ohjaaminen väkivaltaa katkaiseviin palveluihin – periaatteita ja käytäntöjä

Poliisin tietoon tuleva parisuhdeväkivalta on usein toistuvaa. Tutkimusten mukaan uhrin ei tarvitse ilmoittaa väkivaltaa herkästi poliisille ja apua haetaan vasta silloin, kun väkivalta on muuttunut vakavammaksi ja sitä on jatkunut pidempään.

Poliisin ja väkivallan katkaisua toteuttavien tahojen yhteistyön tavoitteena on estää uusintarikollisuutta ja tarjota psykososiaalista tukea. Toiminnan aloittaminen edellyttää paikkakuntakohtaisten kirjallisten toimintaperiaatteiden sopimista, jotta työntekijät tietävät toimivansa sovitun mukaan ja jotta käytäntö säilyy henkilöstövaihdoksista riippumatta. Poliisin päällystön ja väkivallan katkaisupalvelua tuottavan tahon esimiehen on seurattava periaatteisiin sitoutumista ja yhteistyömallin noudattamista säännönmukaisesti. Yhteistoimintaa ja sen tarkoituksenmukaisuutta sekä tuloksellisuutta tulee arvioida sekä sisäisesti että ulkoisesti. Tulosten perusteella toimintaa on kehitettävä niin, että se palvelee yhteistyömallin tavoitteita.

Yhteistyömallin keskeiset toimintaperiaatteet ovat:

- Väkivallan tekijän vastuuttaminen käyttämästään väkivallasta
- Väkivallan käytön katkaiseminen ja sen uusiutumisen ennalta estäminen
- Väkivaltaa käyttäneiden henkilöiden sitouttaminen väkivaltaa katkaisevaan palveluun
- Syytteen nostaminen väkivaltaa katkaisevan palveluun osallistumisesta huolimatta
- Perheväkivallan sovittelun rajaaminen
- Viestin antaminen siitä, että parisuhteessa tapahtuva väkivalta on rikos ja siitä seuraa rangaistus

Sovittelun rajaaminen

Lähisuhde- ja perheväkivaltarikoksissa vain poliisi- ja syyttäväviranomaisella on oikeus tehdä aloite sovitteluun ryhtymisestä. Oikeutta ei ole rikoksesta epäillyllä eikä asianomistajalla. Sovittelun edellytyksenä on, että osapuolet ilmaisevat vapaaehtoisuutensa ja että he pystyvät ymmärtämään sovittelun ja siinä tehtävien ratkaisujen merkityksen. (Laki rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta 1 luku 2§ ja 3 luku 13§.)

Hallitusohjelmassa on linjattu sovittelun käytön rajaamista lähisuhdeväkivaltarikoksissa, sillä näiden rikosten sovitteluun sisältyy piirteitä, jotka saattavat vaarantaa uhrin oikeusturvaa. (Valtioneuvosto 2011, 26.) Tässä yhteistyömallissa lähisuhde- ja perheväkivallan osapuolten ohjausta sovitteluun rajataan. Etenkään toistuvaa

lähisuhdeväkivaltaa ei sovitella. Sovittelu ja tekijän ja uhrin omat hoitoprosessit eivät kuitenkaan sulje toisiaan pois. Paikkakunnalla poliisin, syyttäjän, sovittelutoimiston ja väkivaltaa katkaisevia palveluja tuottavien tahojen on yhdessä mietittävä prosessien kulkua päällekkäisyyksien tai palveluista putoamisen estämiseksi.

Työntekijän ilmoitusvelvollisuus eri tilanteissa

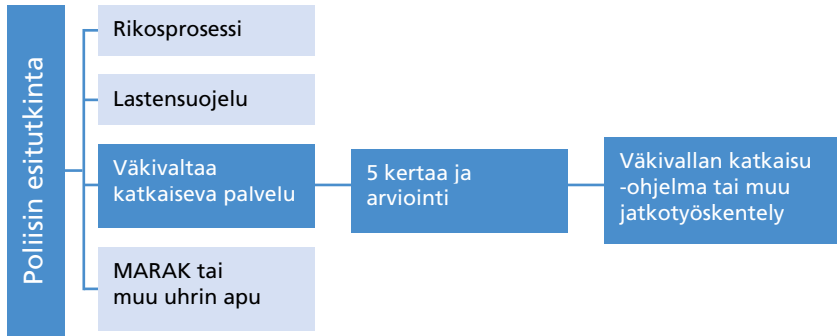
Läheisiin henkilöihin, lapsiin ja työntekijöihin kohdistuvat lievät pahoinpitelyt tulivat yleisen syytteen alaisiksi rikoksiksi vuonna 2011 (Rikoslaki 21-luku 16 §, jäljempänä RL). Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että poliisi voi tutkia ja syyttää syyttää lieviä pahoinpitelyrikoksista ilman asianomistajan suostumusta tai pyyntöä. Ilmoitusvelvollisuus lastensuojeluun on, jos lapsella on hänen kehitystään vaarantavat kasvuolosuhteet (Lastensuojelulaki 5 luku 25 ja 25a §, jäljempänä LS). Väkivalta perheessä on lastensuojeluasia.

Jos on syytä epäillä, että alle 18-vuotiaaseen on kohdistunut väkivaltaa, on kaikkien lapsien kanssa työskentelevillä velvollisuus tehdä lastensuojeluilmoitus (LS 5 luku 25 §). Ilmoitusvelvollisuus koskee myös työntekijöitä, jotka kuulevat joltain toiselta lapsen kokeneen väkivaltaa (LS 5 luku 25 § 1 mom). Työntekijä voi yhdessä lapsen tai hänen huoltajiensa kanssa pyytää lastensuojelutarpeen selvitystä (LS 5 luku 25a §), jos hän ei ole varma, edellyttääkö asia lastensuojeluilmoituksen tekemistä. Päivystävää sosiaalityöntekijää tai poliisia voi konsultoida kertomatta asiakkaan nimeä.

Kaikilla työntekijöillä on lastensuojeluilmoitusvelvollisuuden lisäksi velvollisuus ilmoittaa poliisille, jos on syytä epäillä, että alle 18-vuotiaaseen lapseen on kohdistunut seksuaalirikos (LS 5 luku 25 §). Perheen tai lapsen kanssa työskentelevän työntekijän ei itse tarvitse osata arvioida, onko rikosta tapahtunut. Rikostutkinta on poliisin tehtävä.

Jos työntekijän tietoon tulee suunnitteilla oleva vakava väkivallan teko, joka olisi estettävissä, tulee hänen ilmoittaa siitä poliisille rangaistuksen uhalla (RL 15 luku 10 § 1 mom). Lähisuhde- ja perheväkivallan olleessa kyseessä tällaisia törkeitä väkivallan tekoja ovat: raiskaus, törkeä raiskaus, törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö, murha, tappo, surma, törkeä pahoinpitely, ihmiskauppa, törkeä ihmiskauppa, törkeä terveyden vaarantaminen ja kaappaus. Jo tapahtuneista väkivaltarikoksista ei ole velvollisuutta (eikä oikeutta) ilmoittaa, ellei viranomainen perustellusti sitä pyydä. Pyytävä viranomainen ilmoittaa aina sen lain, johon tiedonantovelvollisuus perustuu.

Yhteistyömallissa asiakkaiden auttaminen perustuu yhteistoimintaan eri viranomaisten ja työntekijöiden välillä. Tiedonantovelvollisuuksien ja -oikeuksien ei saa antaa vaikuttaa yhteistoiminnan sujuvuuteen estävästi. Yksittäinen työntekijä voi aina kysyä neuvoa omalta esimieheltään ja konsultoida sosiaalityöntekijöitä ja poliiseja, esimerkiksi uhrin turvallisuuden varmistamiseksi.

Kuvio 1. Lähisuhdeväkivaltarikoksesta epäillyn ohjauksen prosessikuvaus

3 Poliisin tehtävät esitutkinnassa

Yhteistyömallissa poliisin tehtävät rikoksen selvittämisen lisäksi ovat:

1. *yhteistyömallista kertominen ja motivointi avun piiriin*
2. *asian kirjaaminen kuulustelupöytäkirjaan*
3. *asiakkaan yhteystietojen toimittaminen väkivaltaa katkaisevaan palveluun*

Poliisin suorittamaan rikoksen esitutkintaan kuuluu rikoksesta epäillyn kuuleminen. Tässä yhteydessä poliisi kertoo kuulustelussa lähisuhdeväkivaltarikoksesta epäillylle yhteistyömallista ja paikkakunnalla tehtävästä väkivallan katkaisutyöstä. Poliisi pyytää epäillyltä suostumuksen hänen yhteystietojensa toimittamiseksi väkivaltaa katkaisevaan palveluun. Väkivaltaa katkaisevaan palveluun osallistuminen ei vaikuta rikosprosessiin. Poliisin tulee olla riittävän perehtynyt paikkakunnalla tehtävään väkivallan katkaisutyöhön, jotta hän osaa kertoa siitä pääpiirteittäin epäillylle.

Poliisin persoonallinen tapa olla vuorovaikutuksessa epäillyn kanssa on olennainen motivoinnin kannalta. Asiakkaat ovat kiittäneet poliisia asiallisesta, tuomitsemattomasta, ja muutokseen kannustavasta asenteesta.

Motivointi ja häpeän käsittely

Poliisi voi motivoida epäiltyä kertomalla muiden asiakkaiden palautteita väkivaltaa katkaisevasta palvelusta: mitä hyötyä muut vastaavassa tilanteessa olleet ovat palvelusta saaneet. Epäillyn kanssa on hyvä puhua hyödyistä, jonka rikoskierteen katkaiseminen ja henkisen tuen saaminen sekä väkivallattomuustaitojen oppiminen tuovat. Epäillylle voi kertoa yleisellä tasolla, millä tavoin rangaistukset kovenevat, jos hän jatkaa väkivaltaa.

Suomessa väkivaltaa katkaisevat palvelut ovat aloittaneet toimintansa 1990-luvun alussa, jolloin puhuttiin pääasiassa miesten naisiin kohdistamasta väkivallasta. Palvelut aloitettiin miestyöntekijöiden voimin ja ne suunnattiin miesasiakkaille. Taustansa takia väkivaltaa katkaisevat palvelut ovat edelleen usein miestyöhön erikoistuneita ja työntekijät ovat pääosin miehiä. Miesepäilylle tämä voi olla tärkeä tieto, sillä sosiaalipalvelut ovat muutoin naisvaltaisia. Naisepäilylle voi vastaavasti olla tärkeää tietää, onko hänen mahdollista valita naistytöntekijä.

Lähisuhde- ja perheväkivalta on yhteiskunnassamme asennetasolla laajasti tuomittua. Tämän vuoksi poliisin on hyvä motivoinnissa muistaa, että häpeä voi estää epäillyn tarttumisen apuun. Poliisi voi kertoa väkivaltaa katkaisevasta palvelusta esimerkiksi, kuinka kauan se on paikkakunnalla toiminut, ja että työntekijät ovat varmasti nähneet ja kuulleet ”kaiken”. Epäilty ei ole ainoa, joka on käyttänyt väkivaltaa perheessään tai muussa läheisessä suhteessa.

Lähisuhde- ja perheväkivallasta epäillyistä ei etukäteen voi tietää, kuka heistä tarttuu apuun. Voi olla, ettei kukaan ole aiemmin kertonut epäilylle, mistä apua voi saada. Asiakas saattaa myös olla sillä hetkellä sellaisessa elämäntilanteessa, että on valmis ottamaan apua vastaan. Asiakas voi väkivaltatilanteen jälkeen olla henkisesti shokissa tai hänen perheensä tilanne on kriisiytynyt. Tällöin asiakkaan voi olla haastavaa itse arvioida sitä, minkälainen tuki tai apu häntä parhaiten auttaa. Asiakas voi vaikeassa elämäntilanteessa hyötyä rakenteellista turvaa tuovasta huolenpidosta, jota poliisi ja väkivaltaa katkaiseva palvelu osoittavat. Tämän vuoksi ennakkoluuloton ja systemaattinen ohjaus tuottaa eniten tuloksia.

Toisinaan käy niin, että lähisuhdeväkivaltarikoksesta epäilty tulee poliisille kuuluttavaksi useamman kerran muista lähisuhdeväkivaltarikoksista epäiltynä. Tällöin poliisi motivoi epäiltyä joka kerta osallistumaan väkivaltaa katkaisevaan palveluun, kunniottaen asiakkaan itsemääräämisoikeutta. Motivointi ja palvelun olemassaolosta muistuttaminen ovat kokemuksen mukaan edesauttaneet sitä, että asiakas on jossain vaiheessa tarttunut tarjottuun apuun.

Yhteystietojen toimittaminen ja kirjaaminen

Poliisi kysyy kuulustelussa epäillyltä luvan hänen yhteystietojen toimittamiseksi väkivaltaa katkaisevaan palveluun. Kun asiakas on antanut luvan, toimittaa poliisi sähköpostitse epäillyn yhteystiedot väkivaltatyötä tekeväälle taholle. Nimen, yhteystietojen, asiointikielen ja rikosilmoitusnumeron lisäksi poliisi voi ilmoittaa rikosnimekkeen, josta asiakasta epäillään sekä tiedon mahdollisesta lähestymiskiellon voimassaolosta. Kuulustelupöytäkirjaan kirjataan, että asiakas on antanut luvan yhteystietojensa ja muiden erikseen mainittujen tietojen välittämiseksi väkivaltaa katkaisevaan palveluun yhteydenottoa varten. Kuulustelupöytäkirjaan nimetään palveluntarjoaja. Epäilty antaa luvan suullisesti ja allekirjoittaa kuulustelupöytäkirjan. Tämän lisäksi muuta tietoa ei anneta. Poliisin toimittama sähköposti on sellainen, jonka väkivaltatyöntekijä voi näyttää asiakkaalle.

Rikosilmoitusnumero ilmoitetaan väkivaltaa katkaisevaan palveluun sen vuoksi, että sillä voidaan yhdistää tekijä ja uhri eri palveluissa. Rikosilmoitusnumeroa voi käyttää tilastoinnissa ja sitä voidaan hyödyntää myös mahdollisissa arviointitutkimuksissa.

Motivointi
• mitä hyvää palvelu voi asiakkaalle tuoda • osaava ja ”kaiken nähnyt ja kuullut” henkilökunta vastassa, ei tarvitse hävetä • rikoskierteen katkaisu
Kirjaaminen kuulustelupöytäkirjaan
• asiakkaalle on kerrottu paikkakunnan väkivaltaa katkaisevasta palvelusta • jos asiakas antaa luvan yhteystietojensa toimittamiseksi, kirjaan pöytäkirjaan, mitä tietoja asiakkaasta toimitetaan edelleen väkivaltaa katkaisevaan palveluun (kirjaa palvelun nimi)
Yhteystietojen toimittaminen
• yhteystiedot • asiointikieli • rikosilmoitusnumero • rikosnimike • lähestymiskiellon voimassaolo

Kuvio 2. Poliisin toiminta päihkinänkuoressa

Uhrin kuuleminen

Esitutkinnan yhteydessä poliisi kuulee myös asianomistajaa (väkivallan uhria). Niillä paikkakunnilla, joissa MARAK -menetelmä on käytössä, poliisi täyttää uhrin kanssa MARAK -riskinarvioinnin lomakkeen tai ohjaa hänet toiselle taholle, jonka kanssa on sovittu riskinarvioinnin tekemisestä uhrin kanssa (esimerkiksi poliisilaitoksen sosiaalityöntekijä tai sosiaali- ja kriisipäivystys). Niillä paikkakunnilla, jossa menetelmä ei ole käytössä, uhri ohjataan hänen suostumuksellaan paikkakunnalla sovitun mallin mukaisesti avopalveluihin tai turvakotiin. Uhrille annettava palveluohjaus tai riskinarviointi on tärkeää toteuttaa esitutkinnan yhteydessä, sillä jos tekijä ei motivoidu väkivaltaa katkaisevaan palveluun, on vaarana, että uhri jää kokonaan ilman palvelua. Poliisi tekee aina lastensuojeluilmoituksen, jos perheessä on väkivallalle altistuneita lapsia. Lasten kasvuolosuhteiden turvaamiseksi poliisi voi myös konsultoida lastensuojelun sosiaalityöntekijää lastensuojelun selvittämistarpeesta.

4 Työskentely väkivaltaa katkaisevassa palvelussa

Yhdistyneet kansakunnat julkaisi vuonna 1993 käsikirjan perheväkivallasta (Strategies for Confronting Domestic Violence. A Resource Manual). Käsikirja korostaa eri toimijatahojen yhteistyötä perheväkivallan katkaisemiseksi ja sen osapuolten tukemiseksi sekä palvelujärjestelmän päällekkäisyyksien tai aukkojen estämiseksi (United Nations 1993, 48). Väkivaltaa katkaisevat palvelut ovat tuloksellisimpia, kun niissä on selkeät rakenteet ja määritellyt tavoitteet. Palveluissa tulee arvioida, millaisesta palvelusta asiakas hyötyy (esimerkiksi päihdehoidon mukaan ottaminen), miten asiakas ottaa vastuun käyttämästään väkivallasta ja mikä hänen motivaationsa ja sitoutumisensa palveluun on. Väkivaltaa katkaisevassa palvelussa keskeistä on huolehtia aina uhrin tai uhrien turvallisuudesta. Olennaista on myös arvioida sitä, miten asiakkaat hyötyvät palvelusta. (United Nations 1993, 67.)

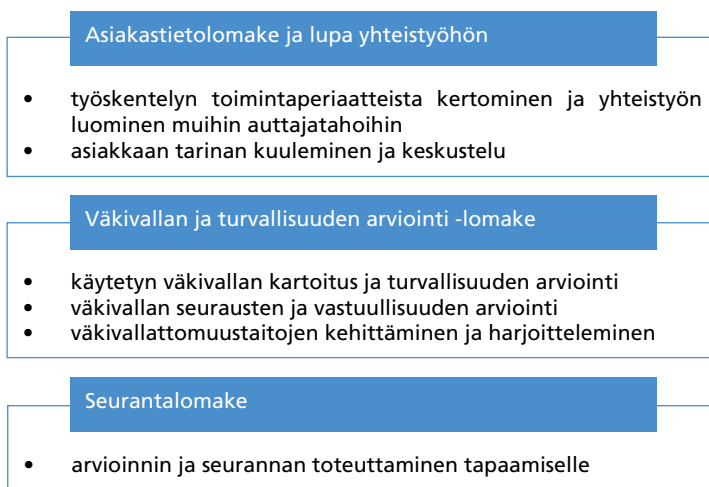
Euroopan Unionin Daphne II -projektissa on luotu yhteiset normit väkivaltaa katkaiseville palveluille vuonna 2008. Toiminnan päätavoite on uhrien ja lasten turvallisuuden lisääminen. Väkivaltaa katkaisevan palvelun työntekijöiden tulee tehdä verkostotyötä muiden väkivalta- ja perhetyötä tekevien tahojen kanssa, kuten poliisin, syyttäjänlaitoksen, Rikosuhripäivystyksen ja terveyden- ja sosiaalihuollon kanssa. Eri-tyisen tärkeää on tehdä yhteistyötä uhrien ja lasten palveluiden kanssa. Tämä mahdollistaa kaikkien perheenjäsenten auttamisen sekä helpottaa kokonaiskuvan muodostamista perheessä tai lähisuhteessa käytetystä väkivallasta. (WWP 2008, 1–2.)

Väkivaltaa katkaisevassa palvelussa tulee olla teoreettista ymmärrystä ja tarkas-ti määritellyt käsitteet lähisuhde- ja perheväkivallasta. Työntekijöiden tulee olla riit-tävän perehtyneitä väkivaltailmiöön, sen määritelmiin ja muotoihin sekä taustateori-oihin, kuten sukupuoli-, sosio-kulttuurisiin, parisuhde- ja yksilötason teorioihin sekä muutoksen ja intervention teorioihin. Väkivaltaa katkaisevien palveluiden tulee pe-rustua sille ymmärrykselle ja asenteelle, että tekijä on yksin vastuussa käytöksestään ja ettei väkivalta ole hyväksyttävää. Työntekijän tulee sanoutua irti väkivallan käytön tekosyistä sekä uhrin kokemusten vähättelystä ja osasyyllyttämisestä. (UN 1993, 70; WWP 2008, 2.)

Suomessa väkivaltatyötä tehdään kunnan peruspalveluiden lisäksi järjestöissä. Ensi- ja turvakotien liitto on laatinut väkivaltatyön laatukriteerit vuonna 2008 (uudis-tumassa 2013). Laatukriteerien arvopohjana ovat turvallisuus, kunnioittaminen, asi-akkaan osallisuus ja luotettavuus. Väkivallan tekijän kanssa työskentelyn tavoitteena on saattaa tekijä ottamaan vastuu tekemästään väkivallasta. Asiakasta tuetaan muu-tosprosessin käynnistämisessä, minkä tavoitteena on oman elämän hallinnan paran-taminen ja väkivaltaisen käyttäytymisen loppuminen. (Ensi- ja turvakotien liitto ry. 2008, 5.)

Väkivaltaa katkaisevissa palveluissa asiakkaan kanssa käydään keskustellen läpi lähisuhdeväkivallan eri muodot: fyysinen, henkinen ja hengellinen, seksuaalinen, taloudellinen ja lapsiin kohdistuva väkivalta. Tavoitteena on, että asiakas voi tunnistaa, mitä väkivalta ja sen seuraukset ovat. Keskusteluissa asiakasta kannustetaan avoimuuteen ja rehellisyyteen, jotka ovat vastuunottamisen kannalta keskeisiä tekijöitä. Asiakkaan kanssa keskustellaan siitä, millaisten hän kokee käyttämänsä väkivallan seurauksen olevan. Työntekijä arvioi keskustelun perusteella myös väkivallan uhrien ja lasten turvallisuutta. Asiakkaan kanssa kehitetään ja harjoitellaan väkivallattomuustaitoja. Tapaamisissa keskustellaan jatkotoimenpiteistä, joilla asiakas varmistaa sen, ettei väkivaltaa enää tapahdu. Väkivaltaa katkaisevaan palveluun sitoutuminen ja siitä hyötyminen edellyttävät asiakkaan omaa motivaatiota ja vastuunottoa käyttämästään väkivallasta.

Tässä mallissa väkivaltatyön palvelulle on asetettu sisällölliset tavoitteet, jotka asiakkaiden kanssa olisi suositeltavaa käydä läpi. Työn apuna käytetään kolmea lomaketta: asiakastietolomaketta (liite 1), väkivallan ja turvallisuuden arvioinnin lomaketta ja seurantalomaketta¹. Työskentely kuvataan tarkemmin vaihe vaiheelta tässä luvussa.

Kuvio 3. Väkivaltaa katkaisevan palvelun sisältökokonaisuudet

¹ Asiakastyön lomakkeet voi pyytää Lyömätön Linja Espoossa ry:stä: kontakti@lyomatonlinja.fi, p. 09 276 62 80. Saat samalla ohjeet niiden käyttämiseksi asiakastyössä.

Asiakastyön aloitus ja yhteistyötahojen selvittäminen

Poliisin toimitettua potentiaalisen asiakkaan yhteystiedot, ottaa työntekijä häneen yhteyttä 1–3 arkipäivän sisällä. Työntekijä kertoo puhelimesta asiakkaalle saaneensa yhteystiedot poliisilta ja ettei tiedä asiakkaan asiasta sen enempää kuin, että hän on epäiltynä läheiseen kohdistuneesta väkivaltarikoksesta ja on ollut kiinnostunut väkivallan katkaisuun osallistumisesta. Työntekijä kertoo asiakkaalle väkivaltaa katkaisevasta palvelusta ja sopii tapaamisajan.

On suositeltavaa, että ainakin ensimmäisellä tapaamiskerralla paikalla on kaksi työntekijää. Työparityöskentely lisää työn laatua ja työntekijöiden turvallisuutta sekä estää sijaistraumatisoitumista ja ylläpitää työhyvinvointia. Ensimmäisellä tapaamiskerralla asiakkaan kanssa keskustellaan sekä asiakkaan omista että väkivaltaa katkaisevan palvelun tavoitteista. Sitouttaminen työskentelyyn tapahtuu jokaisen työntekijän persoonallisella otteella. Tukena voi käyttää kirjallista sopimusta tai aluksi sopia asiakkaan kanssa sitoutumista viiteen käyntikertaan, jonka jälkeen neuvotellaan jatkotyöskentelystä.

Asiakkaalle kerrotaan lakiin perustuvat ilmoitusvelvollisuudet sekä yleiset työskentelyperiaatteet ensimmäisellä tapaamiskerralla. Tässä mallissa yhteistoiminta muiden perheen kanssa työskentelevien tahojen kanssa on välttämätöntä. Tavoitteena on tehdä yksityisestä salaisuudesta asia, josta voidaan puhua eri osapuolten kesken. Väki-valta ei ole yksityisasia, vaan rikos, johon yhteiskunta puuttuu. Se, että moni työntekijä tietää perheen sisäisestä väkivallasta, estää parhaimmillaan väkivallan uusiutumisen. Väki-valtaa käyttänyt henkilö tietää, että muut saavat tietää, jos hän käyttää väkivaltaa. Tämä nostaa kynnystä valita väkivaltainen käyttäytyminen ja edistää toisenlaisten käyttäytymismallien opettelua. Yhteistoiminta antaa myös työntekijöille paremman kuvan perheen kokonaistilanteesta, ja perheen turvallisuutta on helpompi arvioida ja toimia sen mukaisesti. Väkivaltatyössä on keskiössä uhrin tai uhrien ja lasten turvallisuuden takaaminen.

Väkivaltaa katkaisevassa palvelussa asiakkaalta pyydetään lupa olla yhteydessä muihin yhteistyötahoihin, esimerkiksi päihdehuoltoon tai lastensuojeluun, jos asiakkaalla tai hänen perheellään on asiakassuhde sinne. Lupa pyydetään kirjallisena asiakastietolomakkeen yhteydessä (liite 1). Lomakkeeseen kirjataan palvelun nimi ja työntekijän nimi, jos se on tiedossa. Asiakkaalta pyydetään tässä yhteydessä myös lupa kertoa hänen osallistumisestaan väkivaltaa katkaisevaan palveluun MARAK-työryhmälle, jos sellainen paikkakunnalla on. Kuitenkaan asiakkaalle ei voida antaa tietoa siitä, onko uhri osallistunut MARAK-työskentelyyn tai mitä asioita työryhmässä on käsitelty, koska tämä voi vaarantaa uhrin turvallisuuden.

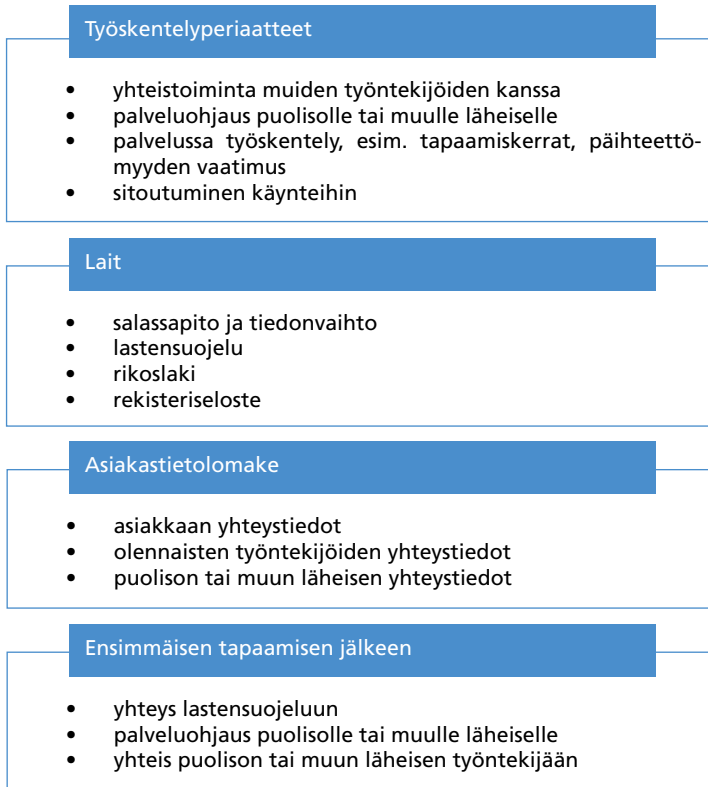
Asiakkaan kanssa keskustellaan tiedonvaihdon sisällöstä ennen kuin työntekijä ottaa yhteyttä toiseen työntekijään. Keskustelun sisällöstä puhutaan myös jälkikäteen asiakkaan kanssa. Terapeuttisessa työskentelysuhteessa avoin keskustelu lisää luottamusta. On myös eettistä työskennellä siten, että asiakas tietää aina kenen kanssa, miksi ja mitä hänen asioistaan on keskusteltu.

Työntekijä voi kysyä neuvoa tiedonantovelvollisuuksista ja -oikeuksista esimieheltä, sosiaaliviranomaiselta tai poliisilta. Kynnys kysymiseen ja yhteydenpitoon muiden työntekijöiden kanssa kannattaa pitää mahdollisimman matalana, jotta asiakas ja hänen perheensä saavat tarvitsemansa avun ja perheen turvallisuus voidaan taata.

Pääosin tiedonantovelvollisuus väkivaltaa katkaisevassa palvelussa koskee vain lastensuojeluun liittyviä asioita. Tässä tapauksessa asiakkaalle kerrotaan, ettei tiedonantoon tarvita erikseen hänen lupaansa (LS 5 luku 27 § ja 9 luku 41 §, Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 3 luku 16–18 §.), vaan lasten olosuhteisiin liittyvä tieto on annettava sosiaalityöntekijän pyynnöstä. Asiakkaan lasten ollessa lastensuojelun asiakkaina, on aina hyvä olla itse heti yhteydessä lastensuojelun sosiaalityöntekijään. Sosiaalityöntekijän on olennaista tietää, että väkivallan tekijä on tullut asiakkaaksi väkivaltaa katkaisevaan palveluun.

Asiakkaalta pyydetään myös puolison tai muun läheisen asianomistajan yhteystiedot palveluohjauksen tekemistä varten. Läheiselle postitetaan kirje (liite 2), jossa kerrotaan tulevasta puhelusta. Palveluohjauksesta kerrotaan tarkemmin luvussa Uhrin turvallisuuden huomioiminen.

Tiedonvaihto työntekijöiden kesken ei tarkoita asiakkaan omien, henkilökohtaisten asioiden kertomista, vaan keskustelua nykyhetken tilanteeseen olennaisesti liittyvistä väkivallan teoista ja mahdollisesta muutoksesta. Väkivaltaa katkaisevan palvelun perustyon kannalta katsottuna harvinaisempia tapauksia, joissa on lakiin perustuva tiedonantovelvollisuus, ovat esimerkiksi surmiin liittyvät tutkimukset. Jokaisessa tapauksessa sosiaalityöntekijä ja poliisi ilmoittavat aina, mihin lakiin perustuen hän pyytää tietoja. Asiakas voi halutessaan itse pyytää todistuksen käynneistään väkivaltaa katkaisevassa palvelussa. Käytännön asioiden läpikäymisen jälkeen asiakkaalle annetaan mahdollisuus kertoa rauhassa oma tarinansa (luku Asiakkaan tarinan kuuleminen ja keskustelu).

Kuvio 4. Ensimmäisessä tapaamisessa käsitellään lakiin ja yhteistoimintaan liittyvät asiat

Uhrin turvallisuuden huomioiminen

Palveluohjauksella tarkoitetaan väkivallan tekijän puolison, lasten tai muiden läheisten ohjaamista tuen piiriin. Työntekijä ottaa yhteyttä puhelimitse ja kertoo väkivaltaa katkaisevan palvelun toiminnasta sekä paikkakunnalla toimivista uhrien palveluista. Palveluohjauspuhelun tarkoitus on turvata, että jokainen perheenjäsen saa tarvitseman sa avun. Lisäksi työntekijä kuulee puolison tai muun läheisen näkökulman väkivallan käytöstä, jolloin kokonaiskuva perheen tilanteesta tulee paremmin esille. Palveluohjaus on asiakkaalle vapaaehtoinen. Tarkoitus on kertoa väkivaltaa katkaisevan palvelun toiminnasta sekä realistisista tavoitteista, toisin sanoen, ettei väkivallattomuutta voida taata. Väkivallattomuustaitojen opettelu vaatii aina asiakkaan oman motivaation.

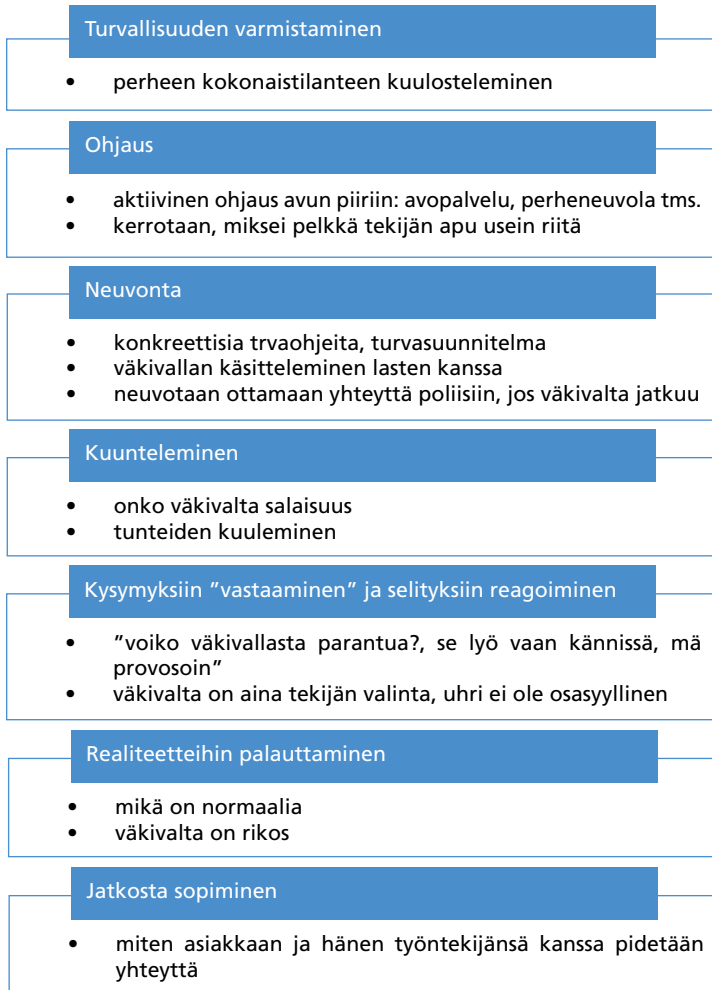
Väkivaltaa katkaisevan palvelun työntekijä soittaa aina palveluohjauspuhelun uhrille vaikka asiakas olisi kertonut puolisonsa tai muun läheisensä olevan jo avun piirissä. Tällä tavoin varmistetaan, että kaikilla perheenjäsenillä todella on heidän tarvitse-

mansa tuki. Samalla puolison tai muun läheisen kanssa voidaan sopia, että väkivaltaa katkaisevasta palvelusta voidaan olla yhteydessä häntä auttavaan työntekijään.

Tavoitteena on hälventää uhrin häpeää ja syyllisyyttä häneen kohdistuneesta väkivallasta sekä rohkaista häntä tuen piiriin. Palveluohjauspuheluissa asiakkaat ovat keroneet keskustelun tuomasta helpotuksesta: väkivalta ei ole enää raskas salaisuus, vaan asia on nyt myös muiden ihmisten tiedossa. Kokemusten mukaan asiakkaat ovat kiittäneet huolenpidosta, jota he ovat kokeneet, kun heille soitetaan, eikä heidän itse tarvitse jaksaa etsiä tukea itselleen.

Palveluohjauksessa käydään läpi turvaohjeet, mietitään yhdessä uhrin kanssa lähiverkoston mahdollisuudet olla tukena tai turvapaikkana ja kerrotaan lähimmän turvakodin yhteystiedot sekä neuvotaan soittamaan poliisille, jos väkivalta toistuu. Väkivallan uhri pyritään aina ohjaamaan hänelle sopivimman avopalvelun piiriin, jos hänellä ei vielä ole soveltuvaa tukea. Ohjausta voi tehostaa kysymällä uhrilta luvan toimittaa hänen yhteystietonsa suoraan soveltuvaan palveluun tai työntekijälle. Jos uhri ei halua ammattimaista tukea, voidaan hänen kanssaan sopia uudesta soitosta myöhemmin. Näin varmistetaan, että hänellä on mahdollisuus myöhemminkin tarttua tarjottuun tukeen. Samalla voidaan seurata sitä, väheneekö vai jatkuuko väkivalta perheessä.

Jos paikkakunnalla on käytössä MARAK-menetelmä ja palveluohjauspuhelussa selviää, että asiakas on suuressa vaarassa joutua uudelleen väkivallan uhriksi tai väkivalta perheessä jatkuu, ohjataan asiakas MARAK-työryhmään kuuluvalla työntekijällä. Uhrille tehdään riskinarviointi ja ohjataan MARAK-työryhmään. MARAK-verkosto ja väkivaltaa katkaiseva palvelu nimeävät yhdessä vastuutyöntekijän, jolle palveluohjausasiakkaat ohjataan.

Kuvio 5. Palveluohjaus pähkinänkuoressa

Tekijän, uhrin ja lasten omat hoitoprosessit ovat erillisiä, mutta verkoston työntekijöiden tulee tehdä yhteistyötä perheen kokonaistilanteen selvittämiseksi ja turvallisuuden arvioimiseksi (kuvio 6). Turvallisuuden arvioinnissa kannattaa konsultoida poliisia. Myöhemmin yksilöllisten hoito- ja toipumisprosessien edetessä on mahdollista järjestää parisuhde- ja perhetapaamisia. Heti työskentelyn alkuvaiheessa työntekijöiden kesken on sovittava, ketkä ovat ensisijaisesti vastuussa perheenjäsenten prosessien etenemiseen liittyvästä tiedonvaihdesta. Näin vältetään tilanne, jossa kenelläkään viranomaisella tai työntekijällä ei ole tietoa koko perheen turvallisuustilanteesta. Jos perheen lapset ovat lastensuojelun asiakkaita, on koordinoiva työntekijä lastensuojelun sosiaalityöntekijä.

Kuvio 6. Lähisuhde- ja perheväkivallan katkaisuperiaate

Asiakkaan tarinan kuuleminen ja keskustelu

Väkivaltaa katkaisevassa palvelussa asiakastyö lähtee aina liikkeelle asiakkaan omasta tarinasta. Tämän vuoksi poliisi ei toimita asiakkaan kuulustelupöytäkirjaa tai kirjoitetta omaa arviotaan epäillyn tilanteesta yhteystietojen toimittamisen yhteydessä. Asiakkaalla on mahdollisuus pyytää nähtäväksi poliisilta tullut sähköposti. On tärkeää, että asiakas saa kertoa asiat siten, kuin hän itse haluaa. Ensimmäisellä tapaamiskerralla hänelle annetaan mahdollisuus kertoa käyttämästään väkivallasta, perhetilanteestaan ja muista hänelle tärkeistä asioista. Työskentelyn ensivaiheessa tähän kuuluvat myös asiakkaan selitykset väkivallan käytölle. Asiakkaan tarinan kuuleminen sellaisenaan liittyy myös sitouttamiseen ja luottamuksellisen yhteistyösuhteen luomiseen.

Jokaisella työntekijällä on oma tapansa luoda myönteinen ja kannustava ilmapiiri heti ensitapaamisesta lähtien. Työskentelysuhteessa on olennaista saada asiakas tuntemaan olonsa turvalliseksi ja itsensä hyväksytyksi huolimatta siitä, miten hän on käyttäytynyt. Työntekijä ottaa kantaa väkivaltaa vastaan, mutta liiallista konfrontaatiota on syytä välttää aivan työskentelyn alussa. Usein asiakas jännittää uutta tilannetta ja työntekijää sekä häpeää väkivaltaista käyttäytymistään. Tällöin liian suora tai tuomitseva- si tulkittava lähestymistapa johtaa todennäköisesti tapaamisten loppumiseen.

Väkivallan kartoitus ja turvallisuuden arviointi

Väkivalta ei lopu automaattisesti sillä, että väkivaltaa käyttänyt henkilö alkaa käydä väkivaltaa katkaisevassa palvelussa. Väkivallan käyttöä arvioidaan yhdessä asiakkaan kanssa. Työvälineenä käytetään väkivaltaa ja turvallisuutta kartoittavaa lomaketta². Asiakas täyttää lomakkeen toisella tai kolmannella tapaamiskerralla. Lomaketta ei anneta kotiin. Lomakkeessa on perinteinen jako fyysiseen, henkiseen, seksuaalisen ja taloudelliseen väkivaltaan, mutta jokaista yläkäsitetä on avattu yksityiskohtaisin teon kuvauksin. Lomakkeessa ei kysytä kaikkea mahdollista väkivaltaa, vaan siihen on valittu sellaisia tekoja, joita asiakkaat ovat eniten kertoneet käyttäneensä. Lapsiin kohdistuva väkivalta on nostettu esiin omana kohtanaan, jottei se jäisi piiloon. Lomake on kehitetty työvälineeksi. Sen ei ole tarkoitus olla täydellinen väline esimerkiksi tilastointia ja tutkimusta varten.

Lomakkeessa kysytään asiakkaan käyttämiä väkivallan muotoja sekä sitä, kuinka usein kyseisen suhteen aikana hän on kutakin väkivallan muotoa käyttänyt ja keneen väkivalta on kohdistunut. Lomaketta käytetään muunkin väkivallattomuuteen tähtävän työskentelyn pohjana. Sen avulla asiakkaan kanssa voi tarkastella sitä, mihin hän on pyrkinyt käyttäessään väkivaltaa sekä sitä, miten hän kussakin tilanteessa olisi voinut valita toisenlaisen käyttäytymistavan.

Työvälineenä väkivaltaa kartoittava lomake on monipuolinen. Se on tarkoitettu läpikäytäväksi asiakkaan kanssa yhdessä keskustellen. Erityisesti työskentelyn alussa se toimii tiedonannon välineenä. Yhdessä asiakkaan kanssa tutkitaan sitä, mitä kaikkea väkivalta voi olla. Tässä yhteydessä voidaan käydä läpi eri väkivallan muotojen rikosnimikkeistöä. Asiakkaille kokemus on usein avartava. Kaikki eivät ole ajatelleet käyttävänsä henkistä väkivaltaa tai tekevänsä rikoksia.

Lomaketta käytetään myös arvioitaessa väkivallan vaaraa ja uhrin turvallisuutta. Lomakkeen avulla voidaan tarkastella väkivallan eri muotojen lisäksi väkivaltakäyttämisen historiaa ja nykyhetken kehitystä. Väkivallan tarkastelun kautta asiakkaalle voi nousta mieleen mahdolliset omat väkivallan uhrikokemukset lapsena tai aikuise-
na lähisuhteissa. Lähisuhde- ja perheväkivalta voi olla molemminpuolista, jolloin tekijä on samalla myös kokiija. Väkivallan tekijän omille uhrikokemuksille on hyvä jättää tilaa eikä niitä tule sivuuttaa. Tällöin asiakkaan kanssa työskennellessä keskustellaan siitä, millä tavoin työskentelyssä edetään. Aluksi keskitytään nykyhetkeen ja väkivallan katkaisuun. Kun asiakkaan luottamus oman käyttäytymisen hallitsemiseen kasvaa ja kriisiytynyt tilanne perheessä rauhoittuu, tulee tilaa keskustella syvemmin muista elämäntilanteista ja niiden merkityksestä asiakkaan elämässä.

² Asiakastyön lomakkeet voi pyytää Lyömätön Linja Espoossa ry:stä: kontakti@lyomatonlinja.fi, p. 09 276 62 80. Saat samalla ohjeet niiden käyttämiseksi asiakastyössä.

Keskustelu väkivallan seurauksista

Lomakkeen ympärillä tapahtuva keskustelu antaa työntekijälle tietoa siitä, mitä asiakas itse ajattelee käyttämästään väkivallasta ja sen seurauksista. Asiakkaan kuuleminen ja keskustelu tuottavat käsityksen siitä, miten empaattisesti asiakas punnitsee käyttämänsä väkivallan seurauksia. Tästä keskustelusta työntekijä saa arvokasta tietoa siitä, miten asiakas ottaa vastuuta käyttämästään väkivallasta. Vastuunottaminen on olennainen teema, kun arvioidaan uhrin tai uhrien turvallisuutta sekä lasten kasvuolosuhteita.

Väkivallan seurauksista keskustelun olennainen tavoite on empatiakyvyn lisääminen. Asiakkaan kanssa voi esimerkiksi miettiä jotain tiettyä väkivaltatilannetta ja niitä henkilöitä, jotka siinä olivat läsnä. Missä lapset olivat? Mitä he kuulivat ja näkivät, miten he reagoivat ja miltähän heistä mahtoi tuntua? Miten puoliso tai muu väkivallan uhri teki? Itkikö hän, huusiko hän, miltä hän näytti? Miltä hänestä mahtoi tuntua?

Väkivallan seurauksia voi myös minimoida itse. Asiakkaan kanssa voi pohtia, millä tavalla hän voi itse lisätä turvallisuuden tunnetta ja luottamusta perheessään tai läheisessä suhteessaan. Mitä voin tehdä ja miten osoittaa sen, ettei minua tarvitse pelätä?

Väkivallan uhri voi arvioida kokemaansa väkivaltaa tai sen uhkaa omalla lomakkeellaan yhdessä häntä auttavan työntekijän kanssa (esimerkiksi MARAK -lomake)³. Tarvittaessa uhrin lomakkeen tietoja voidaan hyödyntää tekijän kanssa työskennellessä. Tällöin huomioidaan aina uhrin tai uhrien turvallisuus. Yhteistyö ja tietojen vaihto tai mahdolliset yhteiset tapaamiset tulee toteuttaa siten, etteivät ne vaaranna väkivallan uhrin turvallisuutta. Perheen jäsenten kertoessa väkivallan uhasta tai teoista, on ensisijainen tavoite turvata väkivallan kohteena olevat henkilöt. Tämä mahdollistuu heti työskentelyn alkuvaiheessa sovituin periaattein: työntekijällä on lupa olla yhteydessä verkoston työntekijöihin ja väkivallan uhriin.

Väkivallattomuustaitojen kehittäminen

Väkivallattomuustaitojen ja väkivallan seurausten tiedostamista voi kehittää lomaketta apuna käyttäen. Väkivallattomuustaitojen kehittäminen aloitetaan usein konkreettisin toimin: miten voin toimia tai tarvitseeko minun toimia mitenkään, kun viha tai muu vahva tunne tulee. Väkivaltaa käyttäneelle on tärkeää löytää luottamus itseensä aluksi ulkoisilla menetelmillä, kuten aikalisällä. Tapahtuneita väkivallan tekoja käytetään tässä työskentelyssä hyödyksi. Tunteet, teot, valinnat ja seuraukset käydään läpi yksityiskohtaisesti ja mietitään niitä kohtia, joissa asiakkaalla on valinnan mahdollisuuksia toimia eri tavalla kuin ennen.

Onnistumisten myötä voidaan siirtyä työskentelemään asiakkaan sisäisen maailman kanssa. Väkivallattomuustaitojen harjoittelussa edetään suorasta toiminnasta, esimerkiksi paikalta poistumisesta, hienovaraisempaan tunnetyöskentelyyn, kuten sisäiseen puheeseen, tunteiden tunnistamiseen ja niistä puhumiseen.

³ Lisää MARAK:sta www.thl.fi/Marak

Työntekijä voi hyödyntää väkivallattomuustaitojen käsittelyssä esimerkiksi ratkaisu- ja voimavarakeskeisiä työtapoja, kuten dialogisuutta ja reflektiivisyyttä, ja kognitiivis-behavioraalista työotetta. Jokainen työntekijä työskentelee oman koulustaustansa pohjalta ja käyttää soveltaen erilaisia teorioita ja työmenetelmiä.

Arviointi- ja seurantatapaamisesta sekä jatkotyöskentelystä sopiminen

Aktiivisen asiakastyön jälkeen asiakas siirtyy itsenäiseen väkivallattomuustyöskentelyyn. Hänen kanssaan voidaan pohtia, millä tavoin hän kehittää omaa väkivallattomuuttaan arviointi- ja seurantatapaamiseen saakka. Asiakkaan kanssa sovitaan tapaaminen kolmen kuukauden päähän.

Tapaamisen tarkoituksena on käsitellä asiakkaan sen hetkistä elämäntilannetta ja väkivallan käyttöä. Ennen tapaamista asiakkaalle postitetaan täytettäväksi ja pohdittavaksi seurantalomake⁴. Lomakkeen postittamisessa työntekijän täytyy käyttää omaa harkintaansa. Seurantalomaketta ei postiteta sellaisille henkilöille, jotka eivät ole osoittaneet sitoutumista väkivallattomuuteen, vaan heidän kanssaan lomake täytetään tapaamisessa. Tämä sen vuoksi, että lomaketta voi myös käyttää väkivallan välineenä. Tapaamisessa kerätään palautetta väkivallan katkaisutyöstä, poliisin motivoituvuudesta sekä pyydetään asiakkaalta kehitysehdotuksia.

Väkivalta ei läheskään aina johda parisuhteiden katkeamiseen. Jos puoliset jatkavat yhteiselämää, parisuhdeneuvonta on usein tarpeen. Neuvonta on hyvä toteuttaa siten, että tapaamisessa on mukana molempien, sekä tekijän että uhrin oma työntekijä. Parisuhdeneuvontaan tai -terapiaan voi myös ohjata muualle. Asiakkaiden etu saattaa kuitenkin olla, että heillä on jo tutut työntekijät, jotka tietävät tapahtumat ja henkilöhistoriat. Näin omaa tarinaa ei tarvitse kertoa alusta ja luoda työskentelysuhdetta uudelleen toisen työntekijän kanssa. Väkivaltatyöntekijät ovat myös erikoistuneet väkivaltailmiöön, joka parisuhdetyöskentelyssä on otettava yhtenä osa-alueena erityisen huomion kohteeksi.

Väkivallan katkaisutyö ja väkivallan käytön uusiutumisen ennaltaehkäisy vaatii usein pidempää työskentelyä kuin viidestä kuuteen tapaamiskertaa. Arviointi- ja seurantatapaamisessa asiakkaan kanssa pohditaan yhdessä sitä, millainen avun tarve hänellä sillä hetkellä on. Jos väkivaltaa katkaisevassa palvelussa on mahdollisuus jatkaa työskentelyä, jatketaan sitä asiakkaan tarpeiden mukaan (esimerkki Väkivallan katkaisu -ohjelmasta liite 3). Asiakkaan voi ohjata jatkotyöskentelyyn myös kunnan peruspalveluihin tai yksityiselle terapeutille. Pääasia on, ettei kukaan jää ilman tukea, jos selaista edelleen kokee tarvitsevana.

⁴ Asiakastyön lomakkeet voi pyytää Lyömätön Linja Espoossa ry:stä: kontakti@lyomatonlinja.fi, p. 09 276 62 80. Saat samalla ohjeet niiden käyttämiseksi asiakastyössä.

5 Poliisin ja väkivaltaa katkaisevan palvelun yhteistyön ylläpitäminen ja arviointi

Asiakkaiden luvalla poliisille voi kertoa pääpiirteittäin heidän elämässään tapahtuneista muutoksista ja poliisin vaikutuksesta muutokseen kannustajana. Poliisin tehtävä on myös ehkäistä rikosten uusiutumista. Väkivallan tekijän ohjanneelle poliisille on palkitsevaa kuulla, jos hän on voinut estää väkivallan uusiutumisen ja osaltaan voinut tukea ihmisiä kohti väkivallatonta elämää.

Työn tuloksellisuuden seuraaminen edistää työntekijöiden jaksamista ja poliisin motivoitumista ohjaustyöhön. Poliisin ja väkivaltatyöntekijöiden on suositeltavaa tavata vähintään kerran vuodessa. Yhteistyötapaamisissa voidaan arvioida käytännön toimivuutta, seurata ohjautuneiden asiakkaiden määriä ja heidän sitoutumistaan työskentelyyn sekä luoda henkilökohtaisia yhteistyösuhteita. Väkivaltaa katkaisevassa palvelussa ja poliisilaitoksella nimetään yhteistyöstä vastaavat työntekijät, joiden kautta tiedonvaihto kulkee jatkuvasti. Samat henkilöt vastaavat omissa yksiköissään siitä, että kaikki työntekijät toimivat yhteistyömallin mukaan. Ryhmän- tai tutkinnanjohtajat varmistavat, että uudet työntekijät perehdytetään yhteistyömalliin.

Tilastointivastuu poliisin ohjaamien asiakkaiden määristä ja heidän sitoutumisestaan työskentelyyn on väkivaltaa katkaisevalla palvelulla. Tilastoida kannattaa ainakin kuinka monta asiakasta poliisi on vuositasolla ohjannut väkivaltaa katkaisevaan palveluun, kuinka moni on tavoitettu asiakkuuteen ja kuinka moni näistä asiakkaista on läpikäynyt palvelun. Palaute annetaan yleisinä määrinä. Yksittäisen asiakkaan tilannetta voidaan käydä läpi vain hänen luvallaan. Asiakkaiden palaute yhteistyömallin toimivuudesta on tärkeä toimivan yhteistyön saavuttamiseksi. Väkivaltaa katkaisevassa palvelussa on hyvä kysyä asiakailta sitä, mikä poliisin kanssa keskusteluissa oli erityisen hyvää ja mikä siinä erityisesti motivoi heitä osallistumaan palveluun. Samoin väkivaltaa katkaisevan palvelun työn sisällöstä kysytään asiakailta palautetta ja kehittämisehdotuksia. Konkreettinen palaute auttaa kaikkia osapuolia kehittämään omaa toimintaansa.

Yhteistyömallin toimivuutta voidaan arvioida esimerkiksi edellä kuvattujen yhteistapaamisten avulla. Tämän lisäksi olisi hyvä kehittää myös muita keinoja toiminnan vaikuttavuuden arvioimiseksi. Arvioinnin voi jakaa esimerkiksi kolmeen osakokonaisuuteen, jotka ovat 1) jatkuva kokonaisarviointi, 2) työn sisällön arviointi ja 3) alueelliseen palvelutarjontaan vaikuttamisen arviointi.

Jatkuva yhteistyön kokonaisarviointi ja työn sisällön arviointi voidaan toteuttaa yhteistyötä arvioivissa tapaamisissa. Mittareina voidaan käyttää ohjautuneiden ja työskentelyyn sitoutuneiden asiakkaiden määriä. Asiakkaiden kanssa sovittavan arviointitapaamisen yhteydessä heiltä voi kysyä ajatuksia poliisiohjauksen merkitykses-

tä sekä väkivaltaa katkaisevan työn sisällöstä. Asiakkailta saatujen kehitysehdotusten myötä yhteistyö vastannee paremmin asiakkaiden tarpeisiin.

Yksittäisen poliisin tekemää ohjaustyötä väkivaltaa katkaisevaan palveluun voidaan käsitellä kehityskeskusteluissa ja ohjausten määrä voi olla yksi arvioitava osa-alue. Vuosittainen yksilöllinen seuranta kannustaa poliisia ohjaamaan asiakkaita ruutiininomaisesti. Esimiestasolla voidaan seurata sitä, miten hyvin laitos on onnistunut uusintarikollisuuden ehkäisyssä.

Väkivallan uhrin ja lasten turvallisuuden parantumisen arvioimista tulisi kehittää yhdessä paikallisten avuntarjoajien kesken. Yhdessä palveluverkoston kanssa arvioidaan väkivallan uhrien palvelupolkujen sujuvuutta: miten päällekkäisiltä toimilta välttyään, onko palveluissa aukkoja ja miten näitä yhdessä korjataan. Yhteistyömallin sisäisen arvioinnin lisäksi on hyvä käyttää ulkopuolista arviointia. Tämä voidaan paikallisesti toteuttaa esimerkiksi erilaisten opinnäytetöiden ja pro gradu -tutkielmien muodossa. Tutkielmat voivat olla laadullisia, jolloin saadaan esiin arvokasta kokemustietoa niin työntekijöiden kuin asiakkaidenkin näkökulmasta.

Tässä oppaassa kuvattu eri toimijoiden välinen yhteistyö perustuu yhteisesti sovittuihin ja kirjattuihin toimintakäytäntöihin. Toimiva yhteistyö ja käytännön toiminta vaativat lisäksi jatkuvaa ja säännöllistä eri toimijoiden välistä, reflektoivaa dialogia. Väkivallan tekijöiden, uhrien ja lasten kanssa tehtävä auttamistyö voi herättää myönteisten tunteiden ohella myös ristiriitaisia tunteita, joista on hyvä keskustella yhteistoimintaan osallistuvien kesken. Työnohjausta olisi hyvä hyödyntää työn tukena.

Lähteet

- Ensi- ja turvakotien liitto ry. 2008: Väkivalta-työn laatukriteerit. Julkaisematon.
- Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista. 2000: Laki sosiaalihuollon asemasta ja oikeuksista 22.9.2000/812 muutoksineen.
- Laki rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta. 2005: Laki rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta 9.12.2005/1015 muutoksineen.
- Lastensuojelulaki. 2007: Lastensuojelulaki 13.4.2007/417 muutoksineen.
- Hautamäki, J., Kaski, J. & Poukka, H. 2003: Perheväkivalta rikosprosessissa -yhteistyömalli vuosina 2001–2002. Espoo: Lyömätön Linja Espoossa, Espoon poliisi ja Espoon kihlakunnan syyttäjäosasto. Julkaisematon.
- Keisala, H. 2006: Parisuhdeväkivalta moniammatillisen työn kohteena. Arviointitutkimus Espoon yhteistyöverkoston ja Lyömättömän Linjan toiminnasta parisuhdeväkivallan lopettamiseksi. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 68. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.
- Saarinen, I. 2004: The co-operation between Espoo police, the prosecutor's office and Lyömätön Linja Espoo. Espoo: Laurea polytechnic, degree program in social welfare.
- Sosiaali- ja terveysministeriö. 2010: Naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämisen ohjelma. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2010:5. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Sisäasiainministeriö. 2013: Tie turvallisempaan huomiseen. Sisäisen turvallisuuden ohjelman hyvät käytännöt. Sisäasiainministeriön julkaisuja 29/2012.
- Sisäasiainministeriö. 2012: Turvallisempi huominen. Sisäisen turvallisuuden ohjelma. Sisäasiainministeriön julkaisusarja 26/2012. Helsinki: Sisäasiainministeriö.
- Säävälä, H., Pohjoisvirta, R., Keinänen, R. & Salonen, S. 2006: Mies varikolle. Apua lähisuhdeväkivaltaan. Oulu: Oulun ensi- ja turvakoti ry.
- Rikoslaki. 1889: Rikoslaki 19.12.1889/39 muutoksineen.
- United Nations. 1993: Strategies for Confronting Domestic Violence: A Resource Manual. Vienna: United Nations office at Vienna, Centre for Social Development and Humanitarian Affairs. http://www.unodc.org/pdf/youthnet/tools_strategy_english_domestic_violence.pdf
- Valtioneuvosto. 2011: Pääministeri Jyrki Kataisen hallituksen ohjelma. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia. <http://valtioneuvosto.fi/hallitus/hallitusohjelma/pdf/fi.pdf>
- WWP –Work with Perpetrators of Domestic Violence in Europe. 2008: http://www.work-with-perpetrators.eu/documents/standards/wwp_standards_2008_vers_1_1.pdf?sprache=standards%2Fwwp_standards_2008_vers_1_1.pdf&submit=Download

Liite 1

ASIAKKAAN TIEDOT JA LUPA YHTEISTYÖHÖN

Nimi _____
Katuosoite _____
Postinumero ja kunta _____
Puhelinnumero _____
Syntymävuosi _____
Sähköpostiosoite _____
Ensimmäinen tapaaminen: ____/____/20____ Tuloreitti _____
Työntekijä: _____ Työpari: _____

Annan luvan olla yhteydessä tarvittaviin yhteistyötahoihin. Työntekijän nimi ja puhelinnumero/ yhteistyötaho:

Minulle on kerrottu puolisolalle/läheiselle tehtävästä palveluohjauksesta. Puolison/läheisen nimi ja puhelinnumero:

Minulle on kerrottu:

- Työskentelyn ja yhteistyön periaatteet
- Salassapitovelvollisuus sekä asiakasta koskevien asiakirjojen säilytys ja hävittäminen
- Lastensuojelulakiin perustuva ilmoitusvelvollisuus
- Rikoslakiin perustuva ilmoitusvelvollisuus

Päivämäärä ____ / ____ 20____

Allekirjoitus

Nimenselvennys

Ohje lomakkeen täyttöä varten

Asiakkaan tiedot

Oikeassa yläkulmassa olevaan lokeroon tulee asiakasnumero tai muu tunnistite. Samaa asiakasnumeroa/tunnistetta käytetään väkivallan ja turvallisuuden arvioinnin - lomakkeella, joka täytetään nimettömänä. Asiakkaan tuloreitillä selvitetään mitä kautta asiakas on löytänyt palvelun, esimerkiksi: oma yhteydenotto, poliisin ohjaus, lastensuojelun ohjaus.

Lupa olla yhteydessä yhteistyötahoihin

Asiakas voi antaa kaikkien väkivaltatyön kannalta olennaisimpien yhteistyötahojen tiedot, joihin työntekijä voi olla yhteydessä perheen kokonaistilanteen arvioimiseksi ja turvallisuuden takaamiseksi. Tähän verkostoon voi kuulua esimerkiksi lastensuojelun sosiaalityöntekijä, MARAK- verkosto, päihdetyöntekijä tai perheneuvolan työntekijä. Työskentelyn edetessä tähän voi lisätä uusia yhteistyökumppaneita. Katso opas: luku 4. Aloitus ja yhteistyön solmiminen.

Puolison/ läheisen palveluohjaus

Katso opas, luku 4. Aloitus ja yhteistyön solmiminen; uhrin turvallisuuden huomioiminen.

Työskentelyn ja yhteistyön periaatteet

Väkivallan katkaisutyöhön kuuluu yhteistyö muiden työntekijöiden kanssa. Kerro asiakkaalle oman työpaikkasi työskentelyperiaatteet, esimerkiksi tapaamisten tiheys ja määrä sekä väkivallattomuuden ja päihteettömyyden vaatimus.

Salassapitovelvollisuus sekä asiakasta koskevien asiakirjojen säilytys ja hävittäminen

Selvitä oman työpaikkasi rekisteriseloste ja asiakirjojen hävittäminen. Selvitä, miten asiakkaalla on oikeus nähdä ja korjata hänestä kirjattuja asiakirjoja.

- Henkilötietolaki
- Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista
- Laki viranomaisen toiminnan julkisuudesta
- Laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen sähköisestä käsittelystä

Lastensuojelulakiin perustuva ilmoitusvelvollisuus

Kerro asiakkaalle lastensuojelulakiin perustuva ilmoitusvelvollisuus. Kerro, mitä lastensuojelu tarkoittaa käytännössä.

- Lastensuojelulaki
- Laki sosiaalihuollon asemasta ja oikeuksista

Rikoslakiin perustuva ilmoitusvelvollisuus

Kerro asiakkaalle rikoslakiin perustuva ilmoitusvelvollisuus. Katso tarkemmin opas: luku 4. Aloitus ja yhteistyön solmiminen.

- Rikoslaki 15.luku 10§ 1 mom

Liite 2

Arvoisa vastaanottaja,

Lyömätön Linja Espoossa ry toteuttaa perhe- ja lähisuhdeväkivallan katkaisu- ja ehkäisytyötä. Työskentelemme henkilöiden kanssa, jotka ovat käyttäneet tai pelkäävät käyttävänsä väkivaltaa perheessään tai lähisuhteissaan. Toimintaa varten on kehitetty Väkivallan katkaisu -ohjelma, jonka avulla asiakkaamme voivat kehittää itselleen valmiuksia ja saada välineitä väkivallattomaan elämään. Työmme tavoitteena on väkivallan loppuminen, kaikkien perheenjäsenten turvallisuuden parantaminen ja avun tarjoaminen.

Väkivallasta aiheutuu aina seurauksia kaikille perheenjäsenille. Väkivallan tekijä on itse vastuussa väkivallan käytöstään. Syy väkivallan käyttöön ei ole sinussa eikä lapsissa.

Kumppanisi työ Väkivallan katkaisu -ohjelmassa ei velvoita sinua millään tavalla, mutta haluamme tarjota sinulle ja lapsille mahdollisuuden tukeen. Väkivallasta selviytymistä tukee parhaiten se, että puhut asiasta ammattiauttajalle. Saatat myös tarvita tukea siinä, miten väkivaltaan liittyvistä asioista voi puhua lasten kanssa.

Palveluohjauksen tarkoituksena on kertoa sinulle väkivaltaa tai sen uhkaa kokeneille suunnatuista palveluista ja miettiä yhdessä, millaista tukea sinä ja lapset tarvitsette.

Palveluohjauksen toteuttamiseksi tulemme soittamaan sinulle viikon sisällä, voit myös itse ottaa yhteyttä alla olevaan numeroon. Palveluohjaus on vapaaehtoista ja voit halutessasi kieltäytyä siitä. Puhelimitse käytävät keskustelut ovat luottamuksellisia eikä niiden sisällöstä kerrota kumppanillesi tai muille ihmisille ilman tahtoasi.

Ystävällisin terveisin,

Etunimi Sukunimi
Lyömätön Linja Espoossa ry
puh. 09 276 62 80 (arkisin, klo. 10:30 – 11:30)

Liite 3

Väkivallan katkaisu -ohjelma Espoon Lyömättömässä Linjassa

Väkivallan katkaisutyö ja väkivallan käytön uusiutumisen ennaltaehkäisy vaatii usein pidempää työskentelyä kuin viisi tapaamiskertaa. Espoossa Lyömättömän Linjan asiakastyössä toteutetaan Väkivallan katkaisu -ohjelmaa, joka perustuu toiminnan alkuvuosien (1993–1999) kokemuksiin ja sitä on kehitetty vuosien varrella nykyiseen muotoonsa. Ohjelman kehittämistyössä on huomioitu myös kansainväliset väkivallan tekijöille tarkoitettujen katkaisuohjelmien standardit ja periaatteet. Väkivallan katkaisu -ohjelman kehittämistyön pioneirit ovat Jari Hautamäki ja J-P Salonen. Lyömätön Linja -palvelu on erikoistunut miestyöhön.

Väkivallan katkaisu -ohjelmassa huomioidaan jokainen perheenjäsen, ja heidät pyritään saattamaan avun piiriin. Ohjelman periaatteisiin kuuluu verkostoituminen ja perheenjäsenten auttaminen eri tahojen yhteistyönä. Väkivallan katkaisu -ohjelmassa pyritään toimimaan aina niin, ettei se vaaranna uhrien turvallisuutta. Väkivallan katkaisu -ohjelman aikana miehiä tuetaan voimavarakeskeisten työmenetelmien avulla. Väkivallan katkaisu -ohjelma koostuu puhelinpalvelusta ja yksilökeskusteluista sekä miesten vertaistukea hyödyntävästä Veturi-ryhmäohjelmasta. Väkivallan katkaisu -ohjelmaan on kehitetty vuonna 2007 miesten puolisoille tarkoitettu palveluohjausmalli. Tämän kautta ohjelmasta saadaan pääsääntöisesti yhteys myös miehen puolisoon ja sitä kautta koko perheen auttaminen on tehokasta ja toimivaa. Viime vuosien aikana ohjelman rinnalla on toteutettu myös parisuhdetapaamisia.

Väkivallan katkaisu -ohjelmaan sitoudutaan kirjallisella sopimuksella, joka sisältää tietoa ohjelmaan liittyvistä periaatteista. Siihen sisältyy miehen nimeämän tukihenkilön yhteystiedot. Tukihenkilö on joku miehen itsensä valitsema läheinen, ystävä tai sukulainen. Kopio miehen sopimuksesta toimitetaan myös tukihenkilölle. Tukihenkilön nimeämisen avulla ylläpidetään miehen sitoutuneisuutta ja edistetään miesten vertaistuen kehittymistä. Tavoitteena on kannustaa asiakasta kertomaan omasta elämäntilanteestaan ystävälle ja rikkomaan näin omalta osaltaan väkivallan tabuluonteisuutta.

Miehet ottavat yhteyttä ohjelmaan puhelimitse tai sähköpostitse. Periaatteena on, että miehen on itse otettava yhteyttä tai työntekijä on häneen yhteydessä. Yksilökeskusteluun tarkoitettua tapaamisaikaa ei voi varata muut kuin mies itse. Miehen yhteydenoton taustalla voi olla puolison toive, ja usein myös mies itse on pelästynyt omaa käytöstään ja päättänyt ottaa yhteyttä Lyömättömään Linjaan. Tärkeän kanavan ovat vuosien aikana luoneet myös miehet, jotka ovat aikaisemmin osallistuneet toimintaamme. He välittävät tietoa toiminnastamme muille miehille ja toimivat siten ikään kuin ”puskaradiona”. Osa miehistä tulee ohjelmaan Länsi-Uudenmaan poliisilaitoksen Espoon pääpoliisiaseman kautta Perheväkivalta rikosprosessissa -yh-

teistyömallin mukaisesti. Lyömätön Linja on verkostoitunut hyvin ja osa miehistä ohjautuu asiakkaaksi kaupungin Omatilan, lastensuojelun, sosiaali- ja kriisipäivystyksen, perheneuvoloiden ja muiden paikallisten toimijoiden kautta.

Miehen tultua yksilötapaamiseen tehdään hänen puolisolleen palveluohjaus, jossa kartoitetaan puolison ja lasten tilanne ja heille etsitään tarkoituksenmukainen apu tarjolla olevasta palvelujärjestelmästä. Palveluohjaus tapahtuu pääasiassa puhelimitse, mutta tarvittaessa puolison lyhytkestoisia tapaamisia on toteutettu myös Lyömättömän Linjan toimitiloissa. Palveluohjauksessa puolisolalle kerrotaan Väkivallan katkaisu-ohjelmasta ja sen periaatteista sekä työskentelytavoista. Palveluohjauksessa voidaan keskustella puolison odotuksista ja tarvittaessa voidaan myös purkaa hänen epärealistia odotuksiaan. Puolison kanssa voidaan tarvittaessa laatia turvasuunnitelmaa mahdollisten väkivaltatilanteiden varalle. Hänen kanssaan sovitaan, että Lyömättömän Linjan työntekijä saa olla yhteydessä hänen työntekijäänsä. Palveluohjaukseen sisältyy aina seurantaan niin, että palveluohjausta toteuttava työntekijä ottaa puolisoon yhteyttä sovitun ajan kuluttua uudelleen. Yleensä yhteydenotto ja seuranta toteutetaan noin kuukauden kuluttua palveluohjauksesta.

Ennen Veturi-ryhmäohjelmaan osallistumista asiakkaat käyvät yksilötapaamisissa keskimäärin noin 2–3 kuukautta. Yksilötapaamisissa edetään asiakkaan omien tarpeiden mukaisesti. Yksilötyöskentely kehittyy yleensä miehen henkilökohtaisen tarinan pohjalta. Työskentelyssä voidaan käyttää erilaisia työmenetelmiä, mutta keskeistä on reflektiivinen dialogi, joka tapahtuu asiakkaan ja työntekijän välillä. Työskentelyn edetessä keskustelut siirtyvät hiljalleen kohti ryhmäohjelmaa, jonka aloitusajankohta sovitaan yksilöllisesti jokaisen miehen kohdalla. Ennen ryhmän aloittamista laaditaan sopimus ohjelmaan osallistumisesta. Ryhmään osallistuminen edellyttää ryhmätyöskentelyyn vaadittavia taitoja ja valmiuksia, kuten kykyä kuunnella ja ottaa vastaan palautetta muilta ryhmäläisiltä ja ohjaajilta.

Veturi-ryhmäohjelma kestää 15 viikkoa sisältäen yhden puolitoista tuntia kestävä istunnon viikossa. Ryhmäistuntoon osallistuu enintään seitsemän miestä kerrallaan. Ryhmässä on kaksi ohjaajaa, nainen ja mies. Ryhmä on täydentyvä, ja sen jäsenet vaihtuvat tietyn rakenteen mukaan. Tämä mahdollistaa sen, että ryhmässä olevat miehet ovat eri vaiheissa ryhmäprosessia. Joku miehistä on ryhmässä ensimmäistä kertaa, kun taas toinen voi olla ryhmässä jo seitsemättä kertaa. Tämä rakenne tarjoaa miehille hyvän mahdollisuuden oman tilanteen tarkasteluun ja toisten ryhmäläisten vertaistukeen. Myös ryhmän päättämistilanteet antavat miehille vahvan kokemuksen oman tilanteen etenemistä, eivätkä he tule riippuvaiseksi jokaviikkoisesta ryhmäkeskustelusta, kun ”kaikella on alku ja loppu”. Ryhmäohjelman rakenne toimii niin, että se rullaa koko ajan eteenpäin vuodesta toiseen, vain miehet vaihtuvat.

Veturi on strukturoitu niin, että jokaisella ryhmäkerralla on teema. Teemat käsittelevät muun muassa väkivallan eri muotoja, väkivallan seurauksia eri näkökulmista sekä miehenä, isänä ja puolisona olemista. Ryhmässä luodaan yhdessä sellainen tila, jossa miehet voivat avoimesti ja rehellisesti puhua toisilleen elämästään ja käyttämisestään väkivallasta. He voivat yhdessä pohtia väkivallan käytön taustalla olevia tekijöitä.

Miehet voivat myös yhdessä ohjaajien tuella kehittää itselleen toimintatapoja, joilla he kykenevät ehkäisemään väkivallan käyttöään.

Kokemusten mukaan miehet saavat ryhmästä tukea toisiltaan myös isänä, puolisona ja miehenä olemisen kysymyksiin. Pääpiirteittäin voi todeta, että keskustelu ryhmässä jakautuu yleensä kahteen osaan. Puolet ajasta keskustellaan miehille sillä hetkellä tärkeistä asioista ja puolet ajasta keskitytään ryhmäkerran teemaan. Ryhmän-ohjaajat ovat sensitiivisiä ohjaustyössään ja he kuuntelevat tarkasti ryhmän keskustelua. Ryhmässä annetaan teemasta keskustelun rinnalla tilaa asioille ja erilaisille tunteille, jotka ovat sillä hetkellä miehille tärkeitä. Ryhmänohjaajat huolehtivat kuitenkin aina siitä, että ryhmässä tapahtuva keskustelu on sopivassa suhteessa ryhmäistunnon teemaan ja tavoitteisiin.

Yksilötapaamisia järjestetään myös ryhmään osallistumisen aikana ja siten työskentelyä voidaan syventää miesten yksilölliset tarpeet huomioiden. Ryhmäohjelman päättymisen jälkeen miehet jatkavat yksilökeskusteluja tarpeidensa mukaisesti. Väkivallan katkaisu -ohjelmaan sitoutuneen miehen työskentelyprosessi ohjelmassa kestää yleensä vuodesta puoleentoista vuoteen. Aika voi vaihdella mieskohtaisesti.

Väkivallan katkaisu -ohjelma päättyy yksilötapaamiseen, jossa mies saa ilman arvosanaa olevan todistuksen ohjelman suorittamisesta. Siitä toimitetaan kopio miehen sopimuksessa mainitsemalle tukihenkilölle. Tämän jälkeen mies siirtyy itsenäiseen työskentelyyn. Hänet kutsutaan seurantatapaamiselle puolen vuoden kuluttua. Väkivallan katkaisu -ohjelmaan liittyvää vaikuttavuuden arviointia toteutetaan lomakkeiden avulla neljässä eri vaiheessa, alkuvaiheessa, ryhmäohjelman keskivaiheella, lopussa ja seurantavaiheessa. Lisäksi jokaisella tapaamiskerralla arvioidaan keskustelujen ja niiden aiheiden tarpeellisuutta ja tärkeyttä. Arviointiin sisältyy keskustelua myös työtapojen sopivuudesta.

Lyömättömän Linjan Väkivallan katkaisu -ohjelmaan yhteyttä ottaneista miehistä kaikki eivät voi osallistua eri syistä johtuen koko ohjelmaan ja osa heistä saattaa käydä vain yksilökäynneillä tietyn aikaa. Osa miehistä voidaan myös saattaa jonkun muun auttajatahon piiriin. Tällaisia ovat esimerkiksi päihdehoitoa vaativat henkilöt.

Salla Hyvärinen
Jari Hautamäki

Katkaise väkivalta

Lähisuhde- ja perheväkivaltarikoksesta epäillyn ohjaaminen
esitutkinnasta väkivaltaa katkaisevaan palveluun

POLIISI

Suomessa ei ole lainsäädäntöä, joka velvoittaisi väkivallan tekijää osallistumaan väkivaltaa katkaisevaan palveluun. Vain pieni osa perheessään väkivaltaa käyttävistä henkilöistä hakee apua.

Tämän oppaan tavoitteena on kannustaa poliisia ja väkivallan katkaisuohjelmien työntekijöitä yhteistyöhön, jotta väkivallan tekijä saataisiin mahdollisimman varhaisessa vaiheessa tuen piiriin.

Oppaassa kuvataan yhteistyömalli, jossa poliisi ohjaa lähisuhde- ja perheväkivaltarikoksesta epäillyn henkilön väkivaltaa katkaisevaan palveluun esitutkintaan liittyvässä kuulustelussa. Espoossa luotua mallia on kehitetty edelleen osana poikkiehallinnollista Naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämisen ohjelmaa. Poliisin ja väkivaltaa katkaisevien palvelujen välisen yhteistyön lisäksi oppaassa kuvataan lyhyesti myös väkivaltaa katkaisevan työn sisältö.

TERVEYDEN JA
HYVINVOINNIN LAITOS

Julkaisujen myynti
www.thl.fi/kirjakauppa
Puhelin: 029 524 7190
Faksi: 029 524 7450

ISBN 978-952-245-923-7